

חויית האבהות של אבות אסירים שהיו בנים לאסירים בילדותם

מאת: : ליטל מעודה, בוגרת תואר MA, בית הספר לטיפול באמצעות אומנויות, אוניברסיטת חיפה.
בהנחיית: פרופ' עמנואל ברמן וד"ר אלון רוז, אוניברסיטת חיפה.

עבודה זו היא מחקר איכותני המבקש לבחון את חויית האבהות העכשווית והעתידית הסובייקטיבית של אבות אסירים, שאבותיהם היו אסירים. חויית ההורות כוללת בתוכה תפישה כללית של מהי אבהות עבור המרואיינים, כיצד הם תופסים את עצמם כהורים לילדיהם וכיצד הם תופסים את הורות אבותיהם, לאור היותם מרצים עונשי מאסר בזמן עריכת המחקר ולאור היות אבותיהם אסירים בעצמם. המחקר התמקד במשמעותה של חויית אבהות זו עבור האסירים - חויית ההורות הנוכחית, בין כתלי בית הכלא, אל מול זו העתידית, ובוחן את החוויה המעשית של הורות המרואיינים אל מול החוויה שהם שואפים אליה ואת האופן בו הם מבינים או מתייחסים אל הורות אבותיהם אל מול הורותם שלהם. כל זאת תוך התייחסותם לעבריינותם ולשחזור העבריינות והמאסר ההורי.

ממצאים - דברי המרואיינים על חויית ההורות התגבשו לכדי שלושה צירי התייחסות עיקריים: חויית אבהות מעשית מול תפיסת אבהות אידיאלית, סוגית השחזור - חויית הורות ועבריינות המרואיינים אל מול הורות ועבריינות אבותיהם, והאופן בו תופסים המרואיינים את תפקידו של האב בשחזור או הרחקה מעבריינות.

תפיסת אבהות - מן הממצאים עלות שלוש נקודות מוצא העומדות בבסיס תפיסת האבהות הכוללת של המרואיינים. נקודת המוצא הראשונה היא כי למרואיינים יש תפיסת אבהות כללית חיובית בעיקרה, וכי החשיבות שהם מייחסים לאבהות כרכיב בזהותם ולמקום האב בחיי הילד, רבה ומהותית. נקודת המוצא השנייה היא כי תפיסתם של הגברים את אבהותם שלהם נעה בין שתי קצוות - האבות הטובים שהם מצד אחד והכישלון האבהי הנגרם כתוצאה מעבריינותם, מצד שני. נקודת המוצא השלישית היא כי בין תפיסת האבהות הכללית לבין תפיסתם את אבהותם שלהם מתנהל דיאלוג מתמשך המבוסס על הפער בין שתי התפיסות. בקטגוריה העוסקת בהורות ועבריינות - נמצא כי האבות מתייחסים להתקיימותן המקבילה של הורותם ועבריינותם ככישלון אבהי ומתייחסים בדבריהם לנזקים שנגרמים לילדיהם כתוצאה מכך. הדיסוננס בו נמצאים האבות המרואיינים בקשר לאבהותם מביא אותם לניסיונות לצמצמו. שתי דרכים עיקריות לצמצום הפער שעלו מהמחקר הן - הצורך בהכרעה בין הורות לעבריינות והדגשה של הקשר הרגשי העז שלהם עם הילדים במיוחד בזמן המאסר. בניתוח אינטגרטיבי של הפרופיל האבהי והזהות האבהית בזמן מאסר של המרואיינים, נמצא כי האבות התחלקו לשתי קבוצות עיקריות - כאלה שהשתייכו לטווח האבהות המלא - לפני המאסר היו מעורבים באופן מלא בחיי ילדיהם וראו עצמם כהורים טובים - אנשים שהשתייכו לקטגוריה זו ראו את המאסר כקטיעה של אבהותם הטובה, או כהמשכיות של אבהותם באופן כזה שאיכותה נפגמה רק במעט. הקבוצה השנייה נקראה - הורות בתהליכי גיבוש ובירור - אנשים שהורותם מתהווה ומעמיקה בזמן המאסר ומרואיין נוסף שהורותו נמצאת בצל העבריינות. אנשים אלו נטו לראות את המאסר כפסק זמן המאפשר התפתחות בזהותם האבהית.

בקטגוריה-שחזור עברייני ושחזור הורי - אחד הממצאים הבולטים במחקר זה הוא השוני הגדול בין חויית השחזור המלא של המרואיינים את עבריינות הוריהם אל מול החוויה של היעדר שחזור כמעט מוחלט באופי ואופן ההורות. ממצא נוסף שעלה בחלק מהראיונות הוא ההזדמנות עבור אותם אבות לחוות מחדש את חויות ילדותם דרך עיני ילדיהם וביחד עימם ובכך להעניק להם אפשרות לתיקון, גם אם לא מלא ושלם, הזדמנות לריפוי של חלק מפצעי הילדות. אותם אבות שהצביעו על חוויה זו כנוכחת בקשר שלהם עם ילדיהם, הביעו ביטחון גדול יותר במניעת שחזור העבריינות ונטו לקחת את האחריות על מניעת השחזור על עצמם, בניגוד לאחרים שהזכירו חוסר ברירה וגורל. בעריכת הניתוח האינטגרטיבי של פרופילי האבהות של המרואיינים עלתה סוגיית הקשר עם

האב העבריין והשחזור באופי ההורות כמו גם העבריינות. מהממצאים עלה כי המרואיינים המשתייכים לטווח האבהות מלא דיווחו גם על ניתוק וניכור מאבותיהם שלהם, לא ראו דמיון בהורותם לזו של אבותיהם וראו באופן שלילי מוחלט את אבהות אבותיהם. המרואיינים שהשתייכו לאבהות הנמצאת בתהליכי גיבוש ובירור דיווחו על קשר של שותפות וקרבה עם אבותיהם, ראו דמיון באבהותם ובזו של אבותיהם, או רצו לראות דמיון, וראו באופן מורכב את אבהות האב.

בקטגוריה- תפקיד האב בשחזור או הרחקה מעבריינות- נמצא כי השפעתו של האב על עבריינות בנו יכולה לבוא לידי ביטוי בדרכים שונות ומגוונות. רוב המרואיינים תיארו באופן קולח את האופנים השונים בהם השפיע אביהם על דרכם העבריינית ומנו דרכים בהם יוכלו למנוע מילדיהם הליכה בדרך זו. אופני ההשפעה, המוזכרות בדיון שלהלן מבטאים את כוחו הנתפש של האב על ידי המרואיינים על דרכו של הבן.

חידושו של מחקר זה מתבטא בהתמקדות בחוויית האבהות באוכלוסייה ספציפית זו, הרחבה והעשרה של המחקר הקיים על חוויית האבהות והעמקה בסוגיית ההעברה בין-דורית של עבריינות, תוך כדי חיבור בין שני הנושאים. למחקר זה השלכות אפשריות רבות ומשמעותיות על התערבות וטיפול באוכלוסיית האסירים שאבותיהם היו אסירים והם הורים לילדים וכן גם לדרכי התערבות וטיפול בקרב ילדי אסירים. ממצאי המחקר יכולים להוות בסיס ראשוני להתערבות עם אבות אסירים שהינם בנים לאסירים, באופן הכולל התייחסות להיכרות שלהם עם צרכי ילדיהם ככוח וכמניע חיובי והעצמה של האפשרות לתיקון מסוים של כאבי ילדותם דרך אבהותם וחוויותיהם עם ילדיהם.

מילות מפתח: אבהות, הורות, העברה בין-דורית, עבריינות, אסירים, אבות אסירים, ילדי אסירים, עצמי אפשרי, שחזור עברייני, שחזור הורי.

ליטל מעודה, דוא"ל: litalisrael@yahoo.com